

# ԱԼԱՅԻՐԱՆԿԱ

## ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԻՆՏԵՂ. ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ.

ՅՕՐԻՆԵԱՅ

### ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԱԼՅԱՅԵԱՆ

Կատակերգութեան վախճանն է հեղինական ոճով եւ կենդանի ձեւացմունքով ատելի ընել ո՞ր եւ իցէ մալուծիւն եւ պակասութիւն, եւ անոր հակառակ եղած առաքինութիւնը սիրելի: Ըսել է թէ մարդկանց բարքը շրտկելու զօրաւոր հնարքներէն մէկն ալ կատակերգութիւնն է՝ եթէ վախճանէն չխտտորի, եւ վարպետ կերպով ձեւացուի:

Մեզի կերեւի որ այսպիսի ընտիր կատակերգութեանց մէկն է նաեւ այս Ալ.Ս.ՅԻՄԱՆԿԱՆ, կանոնաւոր եւ բնագիր ազգային կատակերգութեանց մէջ իրաւամբ առաջինն ըսուելու արժանի: Այս մեր կարծիքը աւելի ստուգուեցաւ՝ երբոր ոչ միայն գրուածքը կարդացինք, հապա նաեւ Խալիպեան Ուսումնարանին աշակերտաց ձեւացրնելը տեսանք այս տարուան Բուն բարեկենդանին օրերը:

Այս կատակերգութիւնը, ինչպէս որ անունէն ալ յայտնի է, քառոյակիս ըսուած կատակերգութիւններէն է, այսինքն անոնցմէ՝ որ մասնաւոր պարտաւելի բարքի եւ գէշ սովորութեան մը դէմ գործնական հերքումն կհամարուին: Պարտաւելի սովորութիւն մը ո՞րչափ աւելի տիրապետած լինի, կատակերգուն այնքան աւելի ընդարձակ ասպարէզ կը գտնէ իւր առջեւը՝ անոր հետ պատերազմելու, եւ գետնէ գետին զարնելու զայն: Արդ մեզի կերեւնայ թէ շատ լաւ հասկըցեր է Ալաֆրանկային հանճարեղ հեղինակը՝ որ ֆրանկամոլութիւնը ինչ աստիճանի տիրած է մեր ազգին մէջ, ի՞նչու եւ ի՞ճաճկաստան մէկ կերպով, ինչուստատան եւ յայլ կողմանաւ Եւրոպայ ուրիշ կերպով, ուստի եւ ճիշդ նկարագրեր է այս վնասակար նորաձեւութեան այն սոսկալի հետեւանքները, որոց վրայ ամէն մարդ կողբայ, եւ անոր դէմ քաջութեամբ պատերազմելու ո՞վ ալ համարձակի՝ յաղթութիւնը դիւրաւ ձեռք ձգելու չեմք կարծեր որ յոյս ունենայ:

Եթէ Ալաֆրանկան արդէն տպագրուած չըլլնէր, կարժէր որ այս տեղ անոր բովանդակութիւնը դնէինք ու վերլուծութիւնն ընէինք, մէջի դիպուածներուն նշանակութիւնը եւ գլխաւոր անձանց նկարագիրը դուրս ցառքեցրնելով, Բայց այս դիտողութիւնները կը ձգեմք ընթերցողաց ուշագրութեանը, եւ մեք զայս միայն յիշեցրնել հարկ կհամարեմք՝ որ շատ կոխալի ով որ կարծէ թէ այս կատակերգութիւնը ուղղեալ է միայն Կոստանդնուպոլսոյ ֆրանկամոլից գէմ. վասն զի թէպէտ եւ տեսարանը ի՞նչուս ձեւացուած լինելով՝ հարկաւ տեղւոյն լեզուովն ու սովորութիւններովը գրուած է, բայց իմաստը ամենայն ֆրանկամոլից ալ հաւաստարապէս կը յարմարի: Եւս առաւել կոխալին կարծեմք այն առանձնական մարդիկ որ կատակերգութեան մէջի այս կամ այն խօսքը, պարագան, զրուցուածքը ան կերպով իրենց վրայ կառնուն, կամ ուրիշի մը անպէս կյարմարցընեն որ իբր թէ հեղինակը այնպիսի մասնաւոր դիտմամբ գրեր է եւ ոչ թէ ընդհանուր տեսութեամբ: Հեղինակը իւր միտքը լաւ կբացատրէ Կատակերգութեան Յառաջաբանին մէջ:

Գամք Ալաֆրանկան առաջին անգամ ձեւացրնող գերաստանաց:

Տարակոյս չկայ որ կատակերգութեանը լաւ ձեւանալուն մեծապէս օգնեց այս պարագան՝ որ գերաստաններուն կը թիչը՝ ինքն իսկ կատակերգութեան Հեղինակն էր: Բայց ամենայն գովութեան արժանի էր նաեւ նոյն իսկ գերաստաններուն իրենց բաժնին հօգին լաւ հասկընալն ու կենդանի նկարագրութեամբ ձեւացընելը: Սոցա մէջ ալ գովելի ճարտարութեամբ քաջացան սոքա՝ իւրաքանչիւր բաժնին համեմատ կերպով:

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ Ագքիրմանցի, որ ձեւացեր էր Հանի Մարոս:

ԳԱՐՐԻԷԼ ԱԼԹՈՒՆՃԵԱՆ ԹԷՊԵՍԻԱՅԻ, որ ձե-  
լացեր էր Դաւիթ Սահառունի:

ԲԱՐՍԵՂ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ ԵՐԵԼԱՆԵՅԻ, որ ձե-  
լացեր էր Պողոս Աղա:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՒՈՒՏԵԱՆ ԽԱՐԱՍՈՒՅԻ, որ ձե-  
լացեր էր Մարգար:

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՊԱՐԵՈՒՏԱՐԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐՈՒԼՅՈՒՆ-  
ԵՅԻ, որ ձեւացեր էր Փաւսալ:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԿՈՐԵՅԻ, որ ձե-  
լացեր էր Արգար պէյ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԵԼԻՆԵԱՆ ԽԱՐԱՍՈՒՅԻ, որ ե-

ղեր էր Յակոբիկ եփեմէի:

ՆԵՐՍԷՍ ՄԱԶԵՐՈՎ, ԹԷՊԵՍԻԱՅԻ, որ եղեր  
էր Պապուհան:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՊԻՃՈՅԵԱՆ ՆԱԽԻՉԵԼԱՆԵՅԻ, որ  
եղեր էր Սեդրաֆ:

ՄԱՆՈՒԿ ՊԱՊԻԵԱՆ ԽԱՐԱՍՈՒՅԻ, որ եղեր  
էր Կիրակոս:

ԳՐԻԳՈՐ ԹԷՐԶԵԱՆ ԱՄԱՍԻԱՅԻ, որ եղեր էր  
Մրսոյ:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԱԼԹՈՒՆՃԵԱՆ ԹԷՊԵՍԻԱՅԻ, որ  
եղեր էր Պուստիկ:

## Ծ Ի Ա Ծ Ա Ն

### Ն Ե Ր Ք Ի Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

#### ՏՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՒԵԼՆԱԼԸ.

Կայսերական հրովարտակով անցեալ դեկտեմ-  
բերի 30-ին որոշուած է որ տէրութեան տուրքե-  
րը մէկ մէկ քիչ աւելնան, որովհետեւ տէրու-  
թեան եկամուտներն ալ (մասնաւորաց եկամուտ-  
ներուն պէս) չեն բաւեր եղած ծախքերուն՝ ա-  
մէն բանի գինը եւ աշխատաւորաց վարձը առաջ-  
նոյն վրայ շատ աւելի լինելուն պատճառաւ:  
Բարձրացած տուրքերն են դրուագաւոր (կէրպո-  
վոյ) ձեռքերուն գինը, փրկանաւոր նամակներուն  
ու զրկուած բաներուն տուրքը, գլխահարկը եւ  
մաքսերը: Այս մաքսերուն աւելնալը հարիւրին 5  
է միայն, իսկ գլխահարկը գրեթէ հարիւրին 10:

Խրիմու բնակիչներուն համար աւելցած գըլ-  
խահարկին ցուցակը այս է.

|                                                              | Բ. | Ք. |
|--------------------------------------------------------------|----|----|
| Խրիմու թաղանթներն առնուելու գլխահարկն Է մաշը գլուխ . . . . . | —  | 75 |
| Արքունի գլուխահարկներն ու գաղթականներն . . . . .             | 2  | 85 |
| Հասարակ քաղաքացիներն (մեջբաններն) . . . . .                  | 2  | 50 |
| Հայ քաղաքացիներն՝ տան գլուխ . . . . .                        | 2  | 40 |
| Հոռոմ քաղաքացիներն՝ տան գլուխ . . . . .                      | 1  | 60 |
| Քաղաքացի թաղանթներն * . . . . .                              | 1  | 5  |

#### ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԵԿԱՄՏԻՅ ԵՒ ԾԱՒՈՒՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՂԸ.

Կայսերական հրամանաւ հրատարակուեցաւ տէ-  
րութեան տարեկան եկամտից ու ծախուց ցու-  
ցակը՝ հասարակաց տեղեկութեան համար:

Այն ցուցակին գլխաւոր յօդուածները սորա են.

| Մ Ո Ւ Տ Ք.                       | Բ.          | Ք. |
|----------------------------------|-------------|----|
| Գլխահարկ . . . . .               | 55,255,929  | 63 |
| Բաժ կամ մաքս յիմպիւնաց . . . . . | 123,022,580 | 70 |
| Աղէն առնուած տուրք . . . . .     | 9,500,000   | —  |
| Մաքս . . . . .                   | 31,800,000  | —  |
| Նամակներն . . . . .              | 7,044,532   | —  |

#### Ե Լ Ք.

|                                                |             |    |
|------------------------------------------------|-------------|----|
| Ներքին եւ արտաքին պարտուց վճարք . . . . .      | 54,296,187  | 91 |
| Կայսերական պալատին ծախք . . . . .              | 7,957,905   | 42 |
| Ազգային Լուսաւորութեան ոստիկանարանին . . . . . | 4,456,824   | 5  |
| Պատերազմի ոստիկանարանին . . . . .              | 106,575,822 | 39 |
| Զինուորական ուսումնարանաց . . . . .            | 3,535,059   | 7  |
| Մովամարտիկ զօրաց ոստիկանարանին . . . . .       | 20,539,830  | 74 |
| Ներքին Գործոց ոստիկանարանին . . . . .          | 7,477,296   | 31 |
| Հարաւային Ռուսիա բնակելու եկողներուն . . . . . | 1,375,000   | —  |

#### ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԻՆԻՔՈԼԱՅԵՎ.

Շատ տարիներէ իվեր ֆանչցուած էր թէ Նոր  
Ռուսիոյ քաղաքներէն մէկուն մէջ պէտք է հա-  
մալսարան մը բանալ: Օտեսսայի լիկէոնը համալ-  
սարանի փոխելու խօսք մը կար, բայց կերելի  
որ Օտեսսայէն աւելի յարմար երեւցեր է այս բա-  
նիս նիքոլայեւ քաղաքը, որ Նոր Ռուսիոյ ուրիշ  
քաղաքներէն աւելի կեդրոնական տեղ կ'յարմա-  
րէ. դիրքը ծովահայեաց, օդը բարեխառն, բը-  
նակչաց բազմութիւնը չափաւոր, եւ արդէն աս-  
տղաբաշխական դիտարանով ու հասարակաց գը-  
րատունով մը զարդարուած: Նիքոլայեւ քաղաքը  
Սիմֆերոփոլէն 308 վերստ միայն հեռու է, Օտես-  
սայէն 120, Քերսոնէն 62, Կատարինապոլսէն 370,  
Քիշնեւէն 283: — Այս առաջարկութիւնն ըրեր է  
Վսեմափառ Կայսրերայրը Կոստանդին Նիքոլա-  
յեւիչ, եւ Վեհափառ Կայսրը բարեհաճեց է հաս-  
տատել. այժմ խարքովի համալսարանին քաջ  
վարժապետներէն մէկը՝ Պ. Ֆոյկի՝ յուղարկուեր  
է Նիքոլայեւ որ համալսարանին համար պէտք  
եղած պատրաստութիւնները տեսնէ: — Տարա-  
կոյս չկայ որ այս համալսարանը շատ օգտակար  
պիտի լինի Նոր Ռուսիոյ բնակիչներուն: